

Kendeh-Kirchknopf Gusztáv

10.A

A keszthelyi Magyarok Nagyasszonya Katolikus Templom freskói

Jelige:KKG

Az alábbi cikk¹ alapján szeretném leírni a templom történetét. A keszthelyi Magyarok Nagyasszony katolikus templomot Laczkfy István nádor építtette. Laczkfy Nagy Lajos király bizalmi embere volt, és a királytól, hűségének és szolgálatának jutalmául ajándékba kapta Csáktornyát és a hozzá tartozó birtokokat, köztük Keszthelyt is. A keszthelyi „főtéri templomot” és kolostort 1386-ban építtette Szűz Mária tiszteletére. A templom diadalívén egy latin nyelvű szöveget lehetett olvasni, amely szerint Laczkfy István a templomot fogadalomból építtette, azonban az, hogy mi lehetett ez a fogadalom azt nem tudjuk. A templom építésében nagy szerepet játszott Nagy Lajos és Károly Róbert, akik nagyon szorgalmazták a templomok és kolostorok építését Magyarországon. Uralkodásuk alatt felvirágzott az egyház művészet és az építészet hazánkban, részben ennek is köszönhető a gótikus templom és kolostor megépítése. Az építkezés részleteiről csak annyit tudni, hogy a templom falát a fenékpusztai erődítmény kockáiból építették, feltehetően olasz építőmesterek irányításával. A templomot és a kolostort Laczkfy a kor legnépszerűbb szerzetesrendjének, a ferenceseknek adományozta. Nagy Lajos király halála után Laczkfy szembefordult Zsigmonddal, azonban később kibékült vele, és nádori címet kapott tőle. 1396-ban újra ellene fordult, és az egyik trónkövetelő pártjára állt, de király törbe csalta és 1397. február 27-én Kőrösudvarhelyen lefejeztette. Halála után testét a testét Keszthelyre hozták, és az általa épített templom alá temették el. Sírkövét, ami eredetileg a padlóba volt elhelyezve 1896-ban, hogy megvédjék a további kopástól, a szentély déli oldalára helyezték. A templom életét nem zavarta meg semmi egészen a török korig (16.-17. század) A törökök az 1500-as évek derekán támadtak, ezért 1550 környékén egy olasz építész, Giulio Turco tervei alapján a templomot erődde alakították át, amit a török igazán soha nem tudott bevenni, részben az átalakításnak részben pedig Keszthely elhelyezkedésének köszönhetően, mivel a város abban az időben még egy félszigeten helyezkedett el, amit a Balaton és mocsarai vettek körül. Keszthely ura és

¹ <http://keszthelyiplebania.hu/about>

várkapitánya komoly szerepet játszott Keszthely védelmében, és segítette a kanizsai várbelieket, azonban 1600-ban, Kanizsa elestekor hősi halált halt. A halála utáni zavaros időszakban a katonák kiszorították a szerzeteseket a kolostorból. A kolostor és a templom visszaszerzése egy igen hosszú folyamat volt a szerzetesek számára, hiába vezényelték el a katonákat Kanizsa visszafoglalása után Keszthelyről, mivel Honvédelem címén jó néhány uraság osztozkodott a templomon és a kolostoron. Mindennek köszönhetően a ferencesek csak 1723 február 28-án foglalhatták el régi tulajdonukat. A szerzeteseknek helyre kellett hozniuk a templomot és a kolostort, mivel mind a kettő épület romos állapotban volt. A nagy építkezések egészen 1730-ig tartottak. Mivel az atyák Ausztriából jöttek vissza Keszthelyre, a német anyanyelvű lakosság lelki gondozásával foglalkoztak első sorban. Az 1730 táján került a Festetics család Keszthelyre. 1772-ben Festetics Pá megalapította az első keszthelyi gimnáziumot, melynek tanárai ferences szerzetesek voltak. II. József császár 1788. április 16-án megszüntette a keszthelyi rendházat, a templomból kihordatott minden értéktárgyat és telepakoltatta szénával, majd a rendházat kórházzá alakíttatta. A Festetics család közbenjárásának hála 1799-ben a volt ferences templom lett a keszthelyi plébánia templom, majd 1802.-ben Ferenc császár visszaállította a csornai premontrei kanonokrendet, és a szombathelyi és keszthelyi gimnáziumok vezetésére kötelezte őket. 1808-ban kezdték el munkájukat, és vették birtokba a ferences kolostort. 1878-ban Festetics Tasziló lebontatta a homlokzat felett található kis fatornyot és ennek helyére épült a ma is látható 60 méter magas, neogótikus stílusban épült templomtorony. Amint elkészült a torony a homlokzatban lévő rózsablakot áthelyezték a toronyba. A magyarság 1000 éves évfordulójának alkalmából felújították az elmúlt 1000 év emlékeit, többek között a keszthelyi plébánia templomot. A munkálatokat Stehlo Ottó egyetemi tanár vezette. A felújítás alatt kibontották a befalazott gótikus ablakokat kibontották és Róth Miksa üvegablakait helyezték el bennük. A templom az Újkorban is rengeteg rombolást élt át. 1945-ben a menekülő német katonák felgyújtották a

templomtornyot, amelynek helyreállítása 1948-ban fejeződött be. A hatóságok 1950-ben ellehetetlenítették a premontrei rend működését. A templomban, a vakolat alatt található freskókat egy villanyszerelési munka kapcsán fedezték fel. A freskók feltárása 1972 és 1985 között zajlott, a továbbiakban a Prokopp Mária által írt cikk ²segítségével fogok leírni mindent, amit a freskókról tudni lehet.

„A keszthelyi falképek hézagpótló jelentőségűek hazai gótikus falfestészetünk történetében” — így értékelte Prokopp Mária az 1974-ben felfedezett freskókat, és ez az ítélet az azóta eltelt évtizedek felfedezései után is

helytálló; továbbra is egyértelmű, hogy a mai Magyarország, de az egész Kárpát-medence területén pártját ritkító fontosságú emlékről van szó.”³

Mint ahogy azt Szakács Béla Zsolt cikkében is olvashatjuk, a keszthelyi freskóknak többek között művészettörténeti szempontból is nagy jelentősége van, mivel ilyen gazdag, egységes freskót nem nagyon ismerünk a 14-15 századból, annak ellenére, hogy igen sok rajta a sérülés, és a kopás, amik az évek alatt rontottak ennek a páratlan művészeti alkotás szépségén.

Művészetföldrajzi szempontból is egyedülálló, mert Prokopp Mária szavaival élve: „az ország szívében az első ismert gótikus freskó-együttes.”. Mindemellett a ferencesek szempontjából is érdekes a festményegyüttes, mivel a kisebb testvérek olaszországi templomai szintén rengeteg freskót őriznek, azonban a hazánkban a hazánkban folytatott tevékenységük szinte teljesen ismeretlen. Mint ahogy azt már említettem írásomban, a freskókat 1974 elején fedezték fel a

2

https://www.academia.edu/5264500/M%C3%A1ria_sz%C3%BClet%C3%A9se_a_keszthelyi_ferences_templomban

³ Szakács Béla Zsolt: Mária születése a keszthelyi ferences templomban (https://www.academia.edu/5264500/M%C3%A1ria_sz%C3%BClet%C3%A9se_a_keszthelyi_ferences_templomban)

templom festésének felújítási munkálatai közben. Sajnálatos módon a felújítás alatt dolgozó szobafestő és kőművesmunkások a festménynek egy jó részét lemosta, illetve lekaparta és a tászkás vakolatot leverte. Miután a felújítási munkálatok véget értek, 1974 februárjának elején az Országos Műemléki Felügyelőség képviselőjében Rády Ferenc kezdte meg az állagmegóvó, majd helyreállítási munkát, ami egészen 1983-ig tartott. A nagyszabású falkép sorozat alsó részén apostolok és próféták mellképei láthatók, a keleti falon a Volto Santo töredékével; a keleti és déli falfelületeket az ablakok kétoldalán álló szentek alakjai borítják, míg az északi falra és az ablakok fölötti mezőkre narratív jelenetek kerültek: az előbbire Jézus élete (ebből főleg a Passió-jelenetek értékelhetők), az utóbbira pedig Mária életével kapcsolatos ábrázolások. A továbbiakban ezutóbbival fogok foglalkozni. A Mária-sorozat az egész együttes legtitokzatosabb része. Az északi fal 3 felső mezőjéből a két csak nyugati tartalmaz egyelőre értékelhetetlen töredékeket. Nagyobb színfoltok vehetők ki a déli fal zárómezőiből, azonban a téma meghatározása itt is komoly nehézségekbe ütközött a komoly roncsolódásnak köszönhetően. Legeredményesebben a három keleti mező vizsgálható. Viszonylag épen maradt a keleti és a délkeleti fal jelenete, viszont kisebb kivehető részletek maradtak csak fent az északkeleti fal felső részén. A délkeleti mezőben Prokopp Mária szerint Mária templomba menetele fedezhető fel, míg a keleti fal témája a művészettörténész elmondása szerint Jézus bemutatása a templomban. A ciklus többi részének hiányossága csak találgatást enged a szakértőknek, ezért több elmélet is keletkezett a festmény azon részéről.

„Az északi falon a Jézus élete ciklus kezdetét (Angyali üdvözet, Vizitáció, Jézus születése, Királyok imádása), a délin Mária életének későbbi eseményeit (pünköszt, Mária halála és mennybevitele, Mária koronázása) sejtette. Prokopp Mária összefoglalóan megállapította,

hogy „itt az Angyali üdvözletől Mária koronázásáig terjedő képekben a ferencesek által elterjesztett Máriahét öröme és hét fájdalma kapott képi megfogalmazást.”⁴

Fontos részlet, hogy Mária hét öröméből a feltételezett ciklusban nem szerepel Jézus megtalálása a templomban, ugyanakkor egyik sorozatban sincs helye a pünkösdeknek, Mária halálának és mennybevitelének, valamint az egyedül biztosan azonosítható Mária templomba menetelének. Még érdekesebb, hogy a feltételezett sorrend pont ott megy szembe az időrenddel, ahol a két leg kivehetőbb kép találkozik. Szokatlan, hogy Mária templomba menetelét előzi meg Jézus bemutatása a templomban, magának az utóbbi képnek a kialakítása is elbizonytalanítja a nézőt. A mező nagyobb, jobb oldali részén egy dicsfényben tündöklő nőalak tart egy szintén nimbuszos gyermeket, előttük pedig egy zöld-fehér csíkos textillel letakart berendezési tárgy látható. A két oldalon két szőke nő helyezkedik el, a jobb oldalt takarja az előbb említett tárgy, a bal oldali alsóbb részébe viszont belelóg az ablak záradéka, de annyi bizonyos, hogy a hölgy a jobb lábát emeli, mintha lépne vagy ülne. Ha az olyan jól ismert képsorozatokra gondolunk, mint Giotto freskóciklusa a padovai Scrovegni-kápolnában, melyre Prokopp Mária a Passióhoz kapcsolódva hivatkozott, akkor ott azt látjuk, hogy a Mária gyermekkorával kapcsolatos ciklusban Joachim áldozatát Mária születése szokta követni, ezután Mária templomba menete következett, amit az eljegyzésével kapcsolatos ábrázolások követnek. Tehát a ciklus logikája szerint a keszthelyi szentély keleti falára is Mária születése kívánkozna. A fent említett Giotto freskókhoz sok részletben hasonlít a keszthelyi ferencesek által készített műalkotás, azonban vannak különbségek. Például rengeteg olaszországi festményen ábrázolják Annát a kép jobb oldalán elhelyezkedő központi részén úgy, hogy egyedül fekszik az ágyban, míg Máriát a szolgálók már fürdetik, amit a kép

⁴ Szakács Béla Zsolt: Mária születése a keszthelyi ferences templomban (https://www.academia.edu/5264500/M%C3%A1ria_sz%C3%BClet%C3%A9se_a_keszthelyi_ferences_templomban)

bal oldali, kisebb méretű részében láthatunk. Azonban a keszthelyi képen csak találgatás eredménye, hogy a csíkos takaróban fekvő női alak Anna. Ennek az ötletelésnek az alapja az, hogy Giotto freskóciklusában Annát egy csíkos takaróban ábrázolják, amint az újszülött pólós Máriaért nyújtja kezét. Mindemelett meg kell említeni, hogy például az 1400 körül készült felső-bajorországi Dietramszell templom keleti falára készült festményen is Annát az átlósan elhelyezett ágyban felülve ábrázolják, annyi eltéréssel a Giotto által festett freskótól, hogy a bajor festményen már mosdatják a szolgálók Máriát.

A keszthelyi templomban található freskóknak igen hosszú és helyenként viszontagságokkal teli története van, viszont személy szerint csodálatosnak tartom, hogy az otthonomtól kevesebb, mint egy kilométernyi távolságra egy ilyen egyedülálló művészettörténeti emlék található, és nagyon szerencsésnek gondolom magam emiatt.